

## **Teorie kontextualizace: vzájemné působení jazyka a neverbálních prostředků**

Jana Hoffmannová svůj článek Teorii kontextualizace: vzájemné působení jazyka a neverbálních prostředků napsala již v roce 1994. Její studie vyšla následně v časopise Slovo a slovesnost. č. 55

Kontextualizace v užším slova smyslu vyjadřuje proces aktivního vytváření kontextu, tj. jak sociální aktéři (např. mluvčí) toto stávání se kontextem v komunikaci uskutečňují.

Myšlenka kontextualizace a její teoretické zpracování v lingvistice je spojena hlavně s dílem Johna Gumperze.

Jazykové a neverbální prostředky v kontextu byly zkoumány stále častěji. Větší pozornost k nim upíraly kromě lingvistiky i příbuzné disciplíny. Na toto téma se zaměřovaly také práce pragmalingvistiky (sociolingvistika, antropolingvistika, kognitivní lingvistika).

Největší ohlas ze všech prací však měla teorie kontextualizace Johna Gumperze a jeho manželky Jenny.

Manželé svoji studii započali již v roce 1976. Při tvorbě využívali práce ze sociologie, především vycházeli ze studie G. Batesona a Birdwhistella, kteří se zaměřili na neverbální komunikační prostředky. Dále vycházeli z teorií zaměřených na kontext a distribuci informací v jednotlivých výpovědích. Důležitým pramenem byly také práce založené na analýzách konverzace. Gumperzovi často upozorňovali i na lingvistický problém, který se týkal samotných vědců. Ti mnohdy hledali pro určité výrazy způsob jak je využít, a proto je začali přiřazovat k uměle vytvořeným kontextům. Vhodnější by bylo tyto výrazy až v konkrétních komunikačních situacích.

**Gumperzova teorie** vychází ze vzájemnosti. Dynamický a flexibilní kontext se proměňuje, upravuje i formuje prostřednictvím účastníků, kteří se zapojí do komunikace. Důležité roli v komunikaci hrají také tzv. CC prostředky (contextualization cues) neboli kontextualizační vodítka. Mezi ně patří i prostředky prajazykové, tj. prozodické a neverbální. Pokud jsou v komunikaci užity tyto prostředky, u příjemců dochází k tvorbě **inferencí** (při nich usuzujeme závěry na základě toho, co vidíme z faktických pozorovaných skutečností). V těchto případech je třeba zapojit interpretační kontext, aby vyhovoval mluvčímu. Interpretační kontext může být zapojen i při změně kódu řeči, stylu řeči.

Prostředky a následné úsudky musí být v souladu s komunikačními partnery (skupinou, kulturou); **POZOR na sociokulturní rozdíly** (příliš dlouhý oční kontakt = agrese)

Gumperz a jeho žáci se věnovali i CC znakového charakteru:

- je důležité znaky správně rozmístit ve vztahu k výpovědi (na periferii, do centra)
- uplatňují se aspekty dle situace, prostředí, sociálních rolí účastníků

Kontextualizaci jazyka je věnován i rozsáhlý sborník, který vyšel r. 1992 v Amsterdamu a Philadelphii. Mezi editory se zařadili i Peter Auer a Aldo di Luzio z kostnické univerzity.

V Kostnici se konala také konference, na níž byl roku 1988 prezentován projekt Kontextualizace prostřednictvím rytmu a intonace. Z této konference následně vzešel velmi zdařilý a promyšleně koncipovaný sborník, jenž vychází z Gumperzovi teorie.

Celý sborník je rozdělen do tří částí. První část je převážně teoretická, hlavní důraz je kladen na již zmiňovanou Gumperzovu teorii. Na další části se podíleli manželé Goodvinovi a G. Heath, kteří se zabývali neverbálními prostředky. Konkrétně je zaujal pohyb hlavy, díky němuž dokážeme předem odhadnout dosud nevyřčený verdikt komunikačního partnera. Zajímavá část byla věnována také haptice a posturologii.

Do druhé části sborníku byly zařazeny práce týkající se prozodických prostředků (intonace v konkrétních dialozích a dramatizace při rozhovoru, tempo řeči, hlasitost).

Třetí část byla určena pro dlouhodobý výzkum. Po určitou dobu byla sledována komunikace několika žen. Za zmínku stojí hra dvou malých holčiček (a 3 a 3,5 roku), které se při hraní s panenkami baví jako jejich maminky. Dochází k bezděčnému střídání komunikačních situací, vytváření fiktivních promluv a k závěru, že i takto malé děti jsou schopné na základě nápodoby utvářet komunikační strategie doplněné o neverbální prostředky.